

VOS
FÖRENINGEN VALOBSERVATION I SVERIGE

Remissvar från Föreningen VOS – Valobservation i Sverige

Angående promemorian "Biträde åt väljare" (Ju 2024/00970)

Föreningen VOS, Valobservation i Sverige, har sedan 2014 observerat samtliga svenska val och har under denna tid samlat omfattande erfarenheter av hur valprocessen fungerar i praktiken. Utifrån denna bakgrund vill vi lämna vårt remissvar på den aktuella promemorian "Biträde åt väljare". Vi anser att förslaget är illa genomtänkt och inte kommer att stärka valhemligheten. Vi ser dessutom att förslaget medför en rad ytterligare problem.

Valhemlighetens svaga punkter

Valhemligheten är en av de viktigaste grundstenarna i ett demokratiskt val, men den utgör samtidigt en av de största svagheterna i det svenska valsystemet. Våra observationer - vi har valobserverat samtliga svenska val sedan 2014 och i det senaste valet till Europaparlamentet hade vi 101 valobservatörer som besökte 327 lokaler i Stockholm, Solna och i Södertälje - visar att brister i valhemligheten inte främst uppstår bakom valskärmen utan i hela vallokalen. Till exempel är den plats där väljaren väljer sina valsedlar en kritisk punkt. (Förslaget innehåller inget om vem som skall hjälpa den som behöver assistans vid valsedelsbordet.) Trots åtgärder som att placera skärmar vid valsedelsborden, kvarstår problemet när väljaren går runt i lokalen med sin valsedel synlig, vilket potentiellt avslöjar valhemligheten, i synnerhet när de står i kö för att motta kuvert eller när de tar emot kuverten.

Kritiska synpunkter på förslaget

Förslaget att röstmottagare ska vara med och övervaka när en väljare får hjälp bakom valskärmen, upplever vi som integritetskränkande. Det kan skapa en olustig situation, där väljare kan känna att de behöver motivera sin begäran om hjälp. Dessutom; på vilket sätt blir väljarens röst mer hemlig av att det är ytterligare en person som iakttar? Även om vi i den svenska kontexten ser att hotet mot valhemligheten handlar främst om påtryckningar i familjen eller i sociala grupper, så är det inte lämpligt att en representant från staten kräver att få övervaka hur en väljare röstar. Det är också oklart hur röstmottagaren ska agera om den upplever att väljaren utsatt för påtryckningar där bakom skärmen. Skall den vägra att ta emot rösten? Skall den avvisa den som utövar påtryckningarna? Detta ställer mycket höga krav på röstmottagaren, som därmed tvingas till en mycket mer ingripande myndighetsutövning än vad som är rimligt. Det är viktigt att minnas att röstmottagarna bara genomgått en kort kurs och inte är en professionella tjänstemän.

Våra erfarenheter från valobservation

Under våra observationer har vi sett att det är mycket effektivare när röstmottagare konsekvent ingriper när två personer går in bakom skärmen tillsammans, genom att 1) informera om att man skall rösta avskilt, om man inte behöver hjälp 2) erbjuda sig att hjälpa.

Detta leder i de allra flesta fall till att väljarna respekterar reglerna, eftersom anledningen till att väljare röstar två och två oftast är trängsel - röstmottagarna har släppt in för många i lokalen och när en skärm blir ledig så går de som kommit tillsammans in bakom den tillsammans. I de lokaler där röstmottagarna är noga med att undvika trängsel, samt är uppmärksamma och informerar om att man skall rösta enskilt sker i stort sett inte gruppröstning, utom i fall där det är rimligt att anta att personen faktiskt behöver hjälp. Om väljaren som uppger att den behöver assistans verkligen är utsatt för påtryckningar, så avhjälpas inte det av en röstmottagares närvaro. I synnerhet inte som den påtryckningen kan ske på ett tidigare stadium.

Alternativa lösningar

Vi anser att förslaget i promemorian inte löser problemet med att stärka valhemligheten, utan snarare introducerar nya komplikationer. När det gäller rätten till att ta hjälp av en röstmottagare eller av en annan väljare i de fall man behöver assistens ser vi inget behov av någon förändring. Att röstmottagarna informerar och är uppmärksamma räcker gott och väl. I och med att röstmottagarna uppmärksammar det kan de också notera om det finns tecken på att det handlar om otilbörliga påtryckningar eller om det är satt i system, och om nödvändigt tillkalla polis som kan utreda eventuella otilbörliga påtryckningar.

Vi vill passa på att påpeka att en mer genomtänkt lösning när det gäller valhemligheten i stort skulle vara att införa en enhetsvalsedel, eftersom det skulle innebära att valhandlingen verkligen sker bakom skärmen och inte när man tar valsedlar vid valsedelsbordet. En annan möjlighet är att säkerställa att valsedlar och kuvert hanteras bakom samma skärm, så som många förtidsröstningslokaler var utformade. Detta kan dock vara svårt att genomföra i klassrum där lokalerna är mindre. Utformningen av vallokalen spelar en stor roll. När lokaler är välplanerade, där väljaren kan gå till de olika stationerna längs med en vägg utan att korsa andra, minskar problemen avsevärt. Det är därför viktigt att se över vallokalernas utformning som en del av arbetet med att stärka valhemligheten.

Sammanfattning

Föreningen VOS ställer sig kritisk till det nuvarande förslaget i promemorian "Biträde åt väljare". Vi anser att det inte bidrar till att stärka valhemligheten och att det medför risker för integritetskränkningar samt försvårar röstmottagarnas arbete.

Stockholm, 22 augusti 2024

Föreningen VOS – Valobservation i Sverige

Amanda Valentin, Ordförande

www.valobservation.se